

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-263-0-31>

**WAYS OF JUDICIAL PROTECTION
OF SUBJECTIVE PUBLIC RIGHTS**

**СПОСОБИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ
СУБ'ЄКТИВНИХ ПУБЛІЧНИХ ПРАВ**

Marchenko O. O.

*PhD in Law,
Senior Lecturer at the Department of
Administrative Law
Yaroslav Mudryi National Law
University
Kharkiv, Ukraine*

Марченко О. О.

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
адміністративного права
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Адміністративні суди розглядають справи не інакше як за позовною заявою, поданою у порядку та при дотриманні вимог, встановлених Кодексом адміністративного судочинства України (КАС України, Кодекс) [1]. Дане положення є одним із фундаментальних правил принципу диспозитивності, закріплених у ст. 9 цього Кодексу, зі змісту якого випливає, що суд позбавлений можливості відкривати провадження в адміністративній справі з власної ініціативи. Отже, судове провадження може бути започатковане тільки «у відповідь» на одержання судом позову. У протилежному випадку, виникали б підстави для порушення конституційно закріпленого принципу поділу влади та виконання судами не властивих для них функцій.

Згідно із КАС України позов пред'являється шляхом подання позовної заяви в суд першої інстанції позивачем, його представником або особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, в межах строку звернення до адміністративного суду. Закон доволі чітко визначає вимоги до змісту позовної заяви, закріплюючи перелік відомостей, які у ній відображуються. Проаналізувавши цей перелік, зафіксований у ст. 160 КАС України, можемо виокремити ті відомості, які повинні зазначатися у будь-якій позовній заяві, що подається до адміністративного суду. До них віднесено: найменування суду, до якого звертається позивач; відомості про сторони та інших учасників справи; перелік документів, що додаються; письмове підтвердження позивача про те, що ним не подано іншого позову (позовів) до цього самого відповідача з тим самим предметом та з тих

самих підстав. Але найголовнішою частиною позовної заяви, так би мовити, її «суттю», є саме та, у якій позивач обов'язково зазначає зміст позовних вимог, обставини, якими їх обґрунтовано, та докази, що підтверджують вказані обставини.

Зосередимо увагу на правилах формулювання позовних вимог. Їх розгляд доречно розпочати зі з'ясування того, що позивачем в адміністративній справі може бути: (а) особа, на захист прав, свобод та інтересів якої подано позов до адміністративного суду; (б) суб'єкт владних повноважень, на виконання повноважень якого подано позов до адміністративного суду (п. 8 ч. 1 ст. 4 КАС України). Безперечно, що можливі формулювання позовних вимог будуть різнитися залежно від того, хто саме звертається до суду.

Аналізуючи випадки звернення до адміністративних судів приватних осіб, слід брати до уваги приписи ч. 1 ст. 5 Кодексу, у якій передбачено способи судового захисту. Так, у своїй позовній заяві особа може просити про: (1) визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акту або його окремих положень; (2) визнання протиправним та скасування індивідуального акту чи його окремих положень; (3) визнання протиправною дії суб'єкта владних повноважень та зобов'язання останнього утриматися від вчинення певних дій; (4) визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною та його зобов'язання вчинити певні дії; (5) встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень; (6) стягнення з відповідача-суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправним рішенням, дією або бездіяльністю.

Обираючи серед означених формулювань, позивач-приватна особа викладає свої позовні вимоги і повідомляє суду про ті заходи, вжиття яких, з його погляду, дозволить ефективно поновити порушене право. Однак, зважаючи на дію в адміністративному судочинстві принципу офіційного з'ясування всіх обставин у справі, захист прав приватної особи може здійснюватися судом також і в інший спосіб, який не суперечить закону і забезпечує ефективне поновлення порушеного права (ч. 2 ст. 5 КАС України).

Повертаючись до наведеного переліку способів судового захисту, вбачаємо за необхідне надати певні роз'яснення з приводу деяких з них. Так, окремого дослідження вимагає пункт 5 ч. 1 ст. 5 Кодексу, на підставі якого позивач може поставити перед судом питання про встановлення відсутності (наявності) компетенції суб'єкта владних повноважень щодо здійснення оскаржуваної діяльності. З нашої точки зору, означене

формування доречно використовувати у позовній заяві, через подання якої ініціюється розгляд так званого «компетенційного спору». Ідеться про спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їх компетенції у сфері управління (у тому числі делегованих повноважень), включені до переліку категорій публічно-правових спорів, що вирішуються в порядку адміністративного судочинства. Виникнення конфліктів з приводу розмежування компетенції зумовлено неузгодженістю законодавчих приписів, дублюванням останніх при окресленні кола повноважень різних владних суб'єктів, а також нерідко – неправильним тлумаченням суб'єктами влади норм, які визначають їх правовий статус [2, с. 177-178].

Примітним є те, що сторонами означених спорів є суб'єкти владних повноважень, а відтак виникає питання, чи є підстави розглядуване нами формулювання позовної вимоги сприймати як спосіб судового захисту права приватної особи? З нашого погляду, надати ствердну відповідь на дане питання доволі проблематично, тому що у разі зазначення вказаної вимоги в своїй позовній заяві приватною особою, захистити порушене право останньої в результаті її задоволення не видається за можливе. Так, у резолютивній частині судового рішення буде встановлено відсутність (наявність) компетенції суб'єкта владних повноважень і залишиться невирішеним питання про подальшу «юридичну долю» рішення (дії, бездіяльності), яке безпосередньо призвело до порушення права особи. Принаймні, про такі наслідки можна говорити тоді, коли позовна заява приватної особи вміщує тільки цю вимогу.

Запропоновані висновки відповідають позиції Верховного Суду, сформульованій у постанові від 5 липня 2019 р., ухваленій у справі № 802/833/17-а [3]. Відповідно до фабули даної справи Товариство звернулося до суду із позовом до відділу державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції у Вінницькій області, третя особа – Державна служба України з безпеки на транспорті про встановлення відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень. В обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що так як жодним законом постановам територіальних органів Управління Державної служби України з безпеки на транспорті щодо застосування адміністративно-господарських санкцій не надано статусу виконавчого документа, у відповідача не має повноважень на їх виконання.

Із рішенням суду першої інстанції, яким позов задоволено, не погодилась третя особа і оскаржила його в апеляційному порядку. Скасовуючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд вказав що позовна заява не підлягає розгляду в порядку адміністративного

судочинства, оскільки спір щодо відсутності компетенції (повноважень) допускається виключно між суб'єктами владних повноважень.

Верховний Суд у ході касаційного перегляду судових рішень попередніх інстанцій підтримав позицію апеляційного суду та зазначив наступне. Завданням суду у компетенційних спорах є розв'язання законодавчої колізії, а також, усунення наслідків дублювання повноважень. При цьому, позивачем у компетенційних спорах є суб'єкт владних повноважень, який вважає, що інший владний суб'єкт, відповідач, своїм рішенням або діями втрутився у його компетенцію, або у випадку, коли прийняття такого рішення чи вчинення дій є його прерогативою. Можна згадати й інші постанови Верховного Суду, у яких продемонстровано аналогічну правову позицію та закрито провадження у справі у зв'язку із відсутністю між позивачем і відповідачем компетенційного спору [4, 5].

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
2. Марченко О.О. Ознаки компетенційного спору. Сучасна адміністративно-правова доктрина захисту прав людини : тези доп. та наук. повідомл. учасн. наук-практ. конф., м. Харків, 17-18 квіт. 2015 р. X.: Право, 2015. 352 с.
3. Постанова Верховного Суду від 5 липня 2019 р., судова справа № 802/833/17-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82857551>.
4. Постанова Верховного Суду від 6 лютого 2019 р., судова справа № 705/748/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79883388>.
5. Постанова Верховного Суду від 13 березня 2019 р. , судова справа № 820/3713/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80555767>.